

DZIEDZICTWO KULTUROWE WSPÓŁCZESNEJ EUROPY JEDNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI

W obliczu współczesnych przeobrażeń dokonujących się pod wpływem zjawisk nazwanych: globalizacją, masowością, konsumpcyjnością, pluralizmem, unifikacją, czy wreszcie komercjalizacją, próbujemy odnaleźć własną tożsamość, „nieskażone” regionalne, narodowe, czy europejskie dziedzictwo.

Zorganizowana przez Zakład Etnologii Filii Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie konferencja naukowa pt. „Dziedzictwo kulturowe współczesnej Europy – jedność w różnorodności” była doskonałą okazją do naukowej refleksji nad nurtującymi dzisiejszy świat problemami. Przez dwa dni (14-15 listopada 2000 r.), w czasie których debatowali badacze z czołowych polskich uniwersytetów i ośrodków naukowych (m. in. Uniwersytet Śląski – prof. dr hab. W. Świątkiewicz, KUL – ks. dr Z. Kupisiński, Uniwersytet Warszawski – dr M. Gnyś, Uniwersytet Opolski – dr D. Światała-Trybek, Uniwersytet Poznański – dr Grzegorz Pełczyński, PAN – prof. dr hab. I. Bukraba-Rylska, Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie – mgr I. Kotowicz-Borowy, Muzeum Śląskie – dr M. Lipok-Bierwiazzonek i inni), oraz goście ze Słowacji, Czech i Ukrainy, udało się jedynie rozpoznać szerokie spektrum zagadnień postawionych w tytule konferencji. Wydaje się, że organizatorzy celowo wybrali taki właśnie tytuł, zdając sobie sprawę, jak wiele ważnych tematów nurtuje współczesność. Dziedzictwo europejskie kryje bowiem w sobie „wachlarz bogactwa i różnorodności”, a obrady dały tego kolejny dowód.

Dwudniową debatę rozpoczął marszałek sejmiku śląskiego – Jan Olbrycht. Jego krótkie, lecz rzeczowe przemówienie nadało ton późniejszym rozważaniom. Poruszało wiele aspektów życia politycznego, kultu-

ralnego czy społecznego, które w obliczu współczesnych zmian i na tle „europejskiej wspólnoty” nabierają nowego wymiaru. Europa tworząca od wieków narodową „mozaikę”, której kształt nadają odmienne etnicznie żywioły – dziś jednoczy się, stanowi „konstrukcję w akcie tworzenia”. Ta nieukonstytuowana, nowa Europa zależy również od nas, od tego czy znajdziemy chęć i siły na manifestację patriotyzmu i własnej tożsamości. My – jako świadkowie tych dziejowych wydarzeń – dążąc do Unii Europejskiej powinniśmy czynić to z głęboką refleksją.

Owa refleksja zdawała się towarzyszyć wszystkim uczestnikom konferencji, którzy stawiali przed sobą wiele pytań dotyczących przyszłej Europy, jej kulturowego dziedzictwa i roli, jaką przyszło jej odgrywać na „arenie ludzkości”. Innym ważkim zagadnieniem stał się problem miejsca i kształtu polskiej kultury, naszego własnego dziedzictwa narodowego w konfrontacji z europejską formacją.

Pytania w tej sprawie stawiano w trakcie głównej części obrad plenarnych, które zainaugurował referat prof. dr hab. W. Świątkiewicza pt. „Symbole tożsamości europejskiej”. Referent zwrócił uwagę na bardzo ważne zjawisko, które często staje się problemem badawczym: czy proces integracji narodów w jeden polityczny i kulturowy twór, musi oznaczać unifikację, a w konsekwencji utratę własnej tożsamości, czy może istnieje szansa na trwanie przy odrębności? Istotne wydaje się tutaj indywidualne, personalne kryterium orientowania się w rzeczywistości, stworzenie kanonu własnych symboli, które wyznaczą narodom miejsce we wspólnej Europie. Innymi słowy – kultura – jako czynnik podstawowy, priorytetowy, który wyznacza i kształtuje ludzkie życie, jednostkowe i społeczne. Warunkuje je ona na wszystkich płaszczyznach. Dlatego gdy mówimy o „wspólnej Europie” mamy na myśli wspólnotę religijną, polityczną, gospodarczą, filozoficzną, wspólnotę kultury i sztuki. To wykształtowane przez wieki dziedzictwo jednoczy, integruje, z niego czerpiemy siły, oparcie, by przeciwstawić się technologizacji życia codziennego. Bogactwo europejskiej schedy, którą przyszło nam przejąć i twórczo kontynuować, jest jedyną alternatywą wobec anonimowej cywilizacji.

Kolejne referaty, wygłoszone przez prof. dr hab. A. Brzozowską-Krajkę („Folklorystyczne przesłanki jedności europejskiej”), dr S. Węglarza („Kulturowa jedność w różnorodności z perspektywy etnologicznej”), prof. dr hab. W. Jachera („Płaszczyzny integracji dawnej i współczesnej Europy”), czy wreszcie prof. dr hab. I. Bukrabę-Rylską („Świadomość kulturowa mieszkańców Polski lokalnej”) obracały się wokół problemów poruszonych na wstępie debaty. Referenci podkreślali wagę źródeł i korzeni je-

dności europejskiej, łącząc ją przede wszystkim z chrześcijaństwem (mimo jego wewnętrznych rozłamów). Podjęto też próbę interpretacji takich zjawisk, jak wielokulturowość – widoczną zwłaszcza na pograniczych – i jej płaszczyzny, dążność do kulturowej unifikacji, kompetencja kulturowa i jej kształtowanie w społecznościach lokalnych czy wreszcie „ścieranie” się dwóch odmiennych systemów kulturowych: Europy Zachodniej i Wschodniej. Wszystkim referentom towarzyszyło to samo pytanie: jakie dziedzictwo pozostawi po sobie współczesna Europa? Czy ulegnie ona globalizacji, homogeniczności, czy może silna, lokalna tożsamość nada jej charakter wyraźnej różnorodności, heterogenicznej struktury. Intrygujące były też w tym kontekście rozważania o ciągłości prymatu Europy, która niosła dotychczas światu misję cywilizacyjną, jak również o kształtowaniu nowej kulturowej jakości, jaką staje się tożsamość europejska. W procesie tym najważniejsze wydaje się pogodzenie różnych systemów wartości, stworzenie aksjologicznej równowagi – bo czy możemy mówić o dziedzictwie bez wartościowania?

Obrady plenarne stały się punktem wyjścia do kolejnych, bardziej szczegółowych rozważań, które odbywały się w czterech tematycznych sekcjach.

Sekcja I, prowadzona przez prof. dr hab. Z. Kłodnickiego, łączyła wystąpienia mieszczące się „W kręgu tradycyjnych i współczesnych zjawisk kulturowych Europy”. Przedstawione tu referaty dotyczyły kulturowych zjawisk i procesów, dziejących się w różnych miejscach Europy: Czechach (PhDr H. Kolibova), Słowacji (PhDr V. Feglova), Białorusi (dr hab. I. Kabzińska), Francji (dr A. Chwieduk), Ukrainy (dr O. Sapelak), czy Niemiec (prof. dr hab. A. Brenz), a przede wszystkim ich znaczenia w tworzeniu się wspólnego dziedzictwa. Pozostałe zagadnienia to m. in. typy i odmiany emigracji oraz osobowościowe cechy współczesnych „Odysseuszów” – emigrantów (dr hab. T. Paleczny), czy ponadczasowych wartości skansenów (prof. dr hab. J. Czajkowski)

Sekcja II, prowadzona przez prof. dr hab. R. Kantora, rozważała problem: „Współczesne procesy kulturowo-społeczne w Polsce a dziedzictwo kulturowe”; różnorodność i bogactwo poruszanych tu zagadnień znacznie wykraczała poza temat obrad plenarnych, przyciągnęła też najbliższą rzeszę słuchaczy. Poruszono problem dziedzictwa kulturowego, jego kontynuacji, utrwalania i selekcji oraz zmian zachodzących w konfrontacji z konsumpcyjnym stylem życia, a nawet śmierci (ks. dr Z. Kupiński, czy ks. mgr K. Rusin), globalizacji, integracji w środowisko (dr U. Myga-Piątek), czy zawrotnego rozwoju komunikacji (mgr B. Ko-

lek). Ale to tylko niektóre wątki obrad. Bacniejszą uwagę skupiono także na selektywnym podejściu do wartości (mgr I. Kotowicz-Borowy), nieumiejętnym czasem czerpaniu z tradycyjnego dorobku przodków, jego mitologizacji, czy wręcz sfalsyfikowaniu (dr M. Lipok-Bierwiazzonek), które pomaga w zachowaniu własnej odrębności, poczucia dumy i samookreślenia. Zjawiska te wydają się niezwykle istotne, zwłaszcza w obliczu kulturowej unifikacji, jaką niesie z sobą Unia Europejska. Postulowana przez uczestników obrad edukacja regionalna (mgr A. Peć i mgr G. Odoj) i jej upowszechnienie, stwarza szansę na pełne i świadome uczestnictwo w kulturze.

Sekcja III, prowadzona przez prof. dr hab. I. Bukowską-Floreńską, „Kultura śląska jako europejskie pogranicze w perspektywie etnologicznej i antropologicznej” skupiła uwagę na specyfice śląskiego dziedzictwa, jego historycznego uwarunkowania (dr hab. M. Heller) i jego znaczenia dla dziedzictwa jednoczącej się Europy. Przedstawiono także specyfikę Ślązaka (dr U. Swadźba) i odmienności kulturowe tego regionu (dr S. Świtała-Trybek).

Sekcja IV, której przewodniczyła prof. dr hab. K. Olbrycht, podjęła temat: „Kultura artystyczna Europy – tradycja i współczesność”. Przedstawione referaty zaprezentowały bogactwo form ekspresji twórczej: muzykę (dr J. Uchyła-Zroski), folklor (prof. dr hab. K. Turek), teatr (dr A. Tyłkowska, mgr E. Wąchocka), malarstwo (dr V. Sajkiewicz), film (dr D. Skotarczyk). Próbowano je pokazać w szerokim kontekście kulturowym, na tle kanonu sztuki europejskiej. Poszukiwano ich miejsca w sztuce ogólnoludzkiej.

Konferencja uczciła jubileusz 40-lecia pracy naukowej prof. dr hab. I. Bukowskiej-Floreńskiej, która jest główną inicjatorką powstania Zakładu Etnologii UŚl. w Cieszynie i jednym z czołowych etnologów na Śląsku, od wielu lat związanych z cieszyńskim ośrodkiem akademickim. Promowano podczas niej także książkę ks. prof. dr hab. H. Zimonia (KUL Lublin) pt. *Religia w świecie współczesnym. Zarys problematyki religijologicznej*.

Konferencja stała się okazją do głębokiej refleksji nad współczesną kulturą polską i jej wkładem w kulturę europejską i ogólnoludzką. Przeprowadzono interesującą i rzeczową debatę nad przyszłością dziejowej spuścizny, jej kształtowaniem się pod wpływem czynników wewnętrznych (dom, region, naród) i w zestawieniu z procesami współczesnej cywilizacji, która zatracą swoją tożsamość, porzuca dotychczasowy system wartości. Wiele z zachodzących współcześnie procesów – stwierdzo-

no – skłania do refleksji nad ludzką egzystencją, w przeważającej mierze kreowaną przez spuściznę poprzednich pokoleń. Otrzymany spadek – owo dziedzictwo ludzkości – pełne cech jednostkowych, a równocześnie uniwersaliów, stanowi problem dla wielu badaczy i naukowców. Charakterystyczne, że problem ten jest przedmiotem rozważań politycznych i dysput filozoficzno-naukowych zwłaszcza myślicieli europejskich. Chyba dlatego, że to Europa właśnie dała początek „kulturze”.